

25. MAJ 2017 – DAN SPECIALNIH KNJIŽNIC

»Kje so tiste stezice« – komunikacijske poti v specialni knjižnici

Urša Pajk

Oddano: 30. 6. 2017

Izvleček

Sekcija za specialne knjižnice vsako leto organizira tako imenovani Dan specialnih knjižnic, na katerem se zberemo knjižničarji, ki delujemo v tovrstnih knjižnicah. Letos smo se, tako kot lani, zbrali v Slovenskem etnografskem muzeju v muzejski četrti na Metelkovi, kjer znajo poskrbeti za to, da se vedno počutimo dobrodošli. Letošnje srečanje specialnih knjižnic, poimenovano »Kje so tiste stezice«: *komunikacijske poti v specialni knjižnici*, je bilo posvečeno komunikaciji, družbenim medijem, pomenu knjižnic pri popularizaciji znanosti, kar je dobro razvidno že iz samega naslova. Navzoči smo slišali tudi referate na temo zagovorništva v knjižnicah, zgodovine knjige, dela Delovne skupine za pripravo strokovnih priporočil za specialne knjižnice in prisostvovali okrogli mizi z naslovom »Dobra praksa iznajdljivih«. Na srečanju pa so tudi prvič slovesno razglasili zagovornika specialnih knjižnic dr. Luko Vidmarja.

Ključne besede: *specialne knjižnice, strokovna srečanja, odmevi in poročila*

1 Uvod

V začetku 60. let 20. stoletja so bile specialne knjižnice v Sloveniji prvič tudi uradno »opazene«. V 80. letih so se pričele vključevati v znanstveni informacijski sistem Jugoslavije. Leta 1983 je bila v okviru Zveze bibliotekarskih društev Slovenije ustanovljena sekcija za specialne knjižnice. Čez dve leti so organizirali že prvo posvetovanje tovrstnih knjižnic pod naslovom *Vloga specialnih knjižnic pri pospeševanju družbenega in gospodarskega razvoja*. Nato so redno sledila še

druga srečanja. V zadnjih letih so za srečanja knjižničarjev iz specialnih knjižnic rezervirani zadnji majski četrtki, ko Sekcija za specialne knjižnice organizira tako imenovani Dan specialnih knjižnic. Na njem se zberemo knjižničarji, ki delujemo v tovrstnih knjižnicah. Moramo poudariti, da so teme, ki jih izberejo organizatorji, vedno aktualne, zanimive in tudi nujne za obravnavo. Lani so se dotaknili finančnih vidikov nabave gradiva, leta 2015 elektronskih virov, leta 2014 oddaljenega dostopa do knjižnic, leta 2013 strateškega načrta knjižnic.

Letošnji »praznik« specialnih knjižnic, poimenovan »*Kje so tiste stezice*«: *komunikacijske poti v specialni knjižnici*, je bil posvečen komunikaciji, družbenim medijem, pomenu knjižnic pri popularizaciji znanosti, zagovorništvu. Udeleženci smo bili zadovoljni z izborom referatov, nastopom predavateljev in sproščenim ozračjem, ki je prevevalo dvorano.

2 Prispevki na letošnjem srečanju specialnih knjižnic

2.1 Pozdravni nagovor in prispevek »En komad internega komuniciranja, prosim«

Ob deveti uri se je začelo letošnje srečanje specialnih knjižnic oziroma Dan specialnih knjižnic z naslovom »*Kje so tiste stezice*« – *komunikacijske poti v specialni knjižnici*. Pozdravni nagovor je, kot vsakokrat od leta 2014, imela predsednica Sekcije za specialne knjižnice Maja Vavtar. Poudarila je, da v današnjih časih knjižnice preraščajo tradicionalne okvire, knjižničarji pa iz leta v leto potrebujejo več različnih znanj in veščin. V bistvu smo promotorji znanja. To je bil uvod v »uradni« del programa. Prva je nastopila gospa Katja Kek, ki dela v podjetju Taktik (Agencija za komunikacijski management), s prispevkom »En komad internega komuniciranja, prosim«. Slušateljem je nazorno približala pojem komuniciranje in ga definirala. Velikokrat pozabljamo na to, kaj vse obsega komunikacija. To je v bistvu vse, kar sporočamo z besedami in govorico telesa, celo molk. Presenetljiv je podatek, da v povprečju človek uporablja kar 93 odstotkov neverbalne komunikacije in samo pičlih sedem odstotkov verbalne. Opozorila nas je na podatek, da smo po nedavnih raziskavah vsi zaposleni najšibkejši ravno na tem področju. S pomočjo fotografij znanih politikov nam je približala govorico telesa, ki je zelo zgovorna, če jo le znamo (pre)brati. Analizirala je govorico oči, rok, dlani, nog, načine rokovanja in sedenja. Naučiti se je treba tudi tega, da bi dvakrat več poslušali kot pa govorili. To je bil najdaljši referat na srečanju že po uradnem napovedniku, zaradi pozitivnega odziva občinstva pa se je še nekoliko podaljšal. Gospa Kek je res pritegnila pozornost skoraj vseh v dvorani, dvignila je duha, pričarala nasmeha na obraz in požela močan aplavz. Roke iz občinstva

so se dvigovale in vse je zanimala govorica telesa v poslovnem in tudi zasebnem okolju.

2.2 Prispevek »Izzivi in koristi uporabe družbenih medijev v knjižnicah«

Po tako spontanem in živem nastopu je gospoda mag. Sergeja Laha z Instituta informacijskih znanosti v Mariboru čakala kar težka naloga, kar je povedal tudi sam takoj po pozdravu. Tistim bolj knjižničarsko naravnanim je bil drugi predavatelj gotovo bolj pisan na kožo, saj je njegovo delo skrb za razvoj programske opreme COBISS. Popeljal nas je po družbenih medijih, ki postajajo vse pomembnejši pri knjižničarskem delu in so viden segment sodobne komunikacije. To so Facebook, Instagram, Twitter, Youtube in drugi mediji. Poudaril je, da v Sloveniji prevladuje družbeno omrežje Facebook, a imajo specialne knjižnice le redko svoj račun, njihove organizacije oziroma matične ustanove pa so v veliki večini povezane s tem omrežjem. Opozoril je tudi na dejstvo, da so ravno video vsebine še zelo neizkoriščeno orodje v knjižnicah; s pridom jih na primer uporablja Mestna knjižnica Ljubljana. Še posebej zaradi mlajših obiskovalcev so družbeni mediji postali nespregledljivi tudi za knjižničarje. Prinašajo veliko dobrih stvari, saj jih lahko uporabimo kot promocijo zbirk, za različna obvestila o dogodkih, novostih, ankete, raziskave, polemične razprave in podobno. Seveda pa imajo dejavnosti na omrežjih tudi temne plati, ena od bolj nadležnih so grožnje. Za tovrstna omrežja moramo biti večji pisanja kratkih (izčrpnih) besedil s privlačno vsebino in koristnimi nasveti. Poznati moramo »govorico« omrežij in besedam dodajati čustvene simbole (emotikone oziroma čustvenčke), na primer všečke. Preden se bomo lahko prilagodili določenemu krogu ljudi, pa moramo knjižnični delavci poznati svoje »odjemalce«. Na ta način se bo knjižnica lahko povezala z uporabniki, privabila potencialne bralce in nudila pomoč pri izobraževanju ljudi. Mag. Lah nam je položil na dušo, da je družbeni medij oziroma virtualna komunikacija podaljšan (virtualni) knjižnični pult. Končal je z besedami, da so zahteve naših članov in bodočih obiskovalcev knjižnic vse večje in družbena omrežja so nam pri tem lahko v veliko pomoč.

2.3 Prispevek »Znanost za vsakogar: pomen knjižnic pri popularizaciji znanosti«

Tretji je nastopil dr. Uroš Kunaver (namesto napovedanega mag. Mira Pušnika), vodja računalniškega oddelka v Centralni tehniški knjižnici. Povedal nam je, da je bila včasih znanost »sterilna« in oddaljena (odmaknjena), danes pa se je približala ljudem. Vloga nas, knjižničarjev, je, da jo promoviramo. Širša javnost bi morala biti seznanjena z znanstvenimi dognanji in raziskovalno dejavnostjo.

Kako lahko pri tem pomagajo knjižnice? Knjižnični delavci v okviru svojega dela že tako ali tako pripravljajo bibliografije znanstvenikov oziroma raziskovalcev, zaposlenih v matični ustanovi, in predstavljajo gradivo. Modro bi bilo, da bi več knjižnic pripravljalo tudi razstave znanstvenih dosežkov (na primer posterji s konferenc), se povezovalo z družbenimi omrežji, objavljalo elektronske novice, uvajalo video metode in z vsem tem skrbelo za popularizacijo znanosti. Opozoril nas je, da je Centralna tehniška knjižnica uvedla tako imenovani Digitalni repozitorij raziskovalne organizacije v Sloveniji, spomnil nas je tudi na Nacionalni portal odprte znanosti, ki so ga leta 2013 vzpostavile slovenske univerze s sofinanciranjem Evropskega sklada za regionalni razvoj in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Popularna znanost (angl. *civic science* ali *crowd science*) pomeni, da raziskovalno dejavnost v celoti (ali v sodelovanju s strokovnjaki) izvajajo predstavniki širše javnosti. Sklep: knjižničarji moramo skrbeti za publiciteto znanosti.

2.4 Prispevek »Zagovorništvo v knjižnici«

Z zagovorniki in zagovorništvom v knjižnicah, kar je bilo za nekatere navzoče novost, nas je seznanila gospa Breda Karun, direktorica Mestne knjižnice Kranj. Zagovorništvo se je v slovenskih knjižnicah pričelo uveljavljati oziroma uvajati z letom 2013; v Združenih državah Amerike na primer že več let prej. Knjižnice vedno potrebujemo podporo in zagovorniki (posameznik ali organizacije) nam jo nudijo. Zagovorniki so lahko uporabniki, knjižničarji, zaposleni v ustanovi oziroma posamezniki, ki so dejavno vključeni v skupnost. Pogoji za takšno podporo so, da mora knjižnica ponujati kakovostne storitve, imeti izdelan komunikacijski načrt, začrtane cilje in uspešno izvajati vse svoje naloge. Ko institucija enkrat pridobi zagovornika, mora med njima teči redna komunikacija. To dosežemo s srečanji, ažurnim obveščanjem, častnim članstvom (častno izkaznico) itd. Kako lahko knjižnice privabljajo ljudi in zagovornike? Z udarnimi slogani, kot je »Knjižnice spreminjajo življenje«, in s podobnim. Za ilustracijo nam je predavateljica povedala zgodbo starejše uporabnice knjižnice, ki je bila zelo osamljena in se ji je življenje obrnilo na glavo, ko se je prijavila na računalniški tečaj, ki ga je organizirala knjižnica. Na tečaju je spoznala nove ljudi, navezala prijateljske stike in s tem ponovno osmislila svoje življenje. Tudi takšne zgodbe, ki jih posredujejo zadovoljni obiskovalci, so dobrodošla publiciteta za knjižnice. Za konec je poudarila, da moramo knjižničarji ves čas informirati javnost, pridobivati medije in graditi široko mrežo stikov. To je naša prihodnost. Iz občinstva je dobila vprašanje, zakaj zagovornika raje ne imenujemo ambasador. Utemeljila je, da so se tako odločili in da beseda zaokroža tisto, kar zagovorništvo predstavlja.

2.5 Razglasitev zagovornika specialnih knjižnic in priprava strokovnih priporočil za specialne knjižnice

Referatu o zagovorništvu je sledila slovesna razglasitev zagovornika specialnih knjižnic dr. Luke Vidmarja, ki je zaposlen na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede (ZRC SAZU). Maja Vavtar mu je izročila častno plaketo in mu v imenu specialnih knjižnic tudi čestitala. Njegovo kratko in zanimivo predavanje je bilo najbolj zgodovinsko obarvano, saj smo se skupaj »sprehodili« skozi zgodovino knjige ter tiska in se ustavili pri ključnih mejnikih slovenske kulture. Na začetku svojega prispevka je poudaril, da so knjige prinašalke znanja in cvetijo v obdobju miru. Med predavanjem je omenil nekaj pomembnih osebnosti, ki so pripomogle k razvoju slovenskega jezika – Primož Trubar, Jurij Dalmatin, Janez (Janž) Mandelc, Janez Vajkard Valvasor, Janez Svetokriški, Marija Terezija, Žiga Zois, France Prešeren, Anton Martin Slomšek, predstavniki slovenske moderne in drugi. Razčlenil je tudi obdobje med okupacijo, po drugi svetovni vojni in čas po osamosvojitvi Slovenije. Zaključil je z optimističnim sporočilom, da bo knjiga zagotovo preživela skupaj s človekom, pri tem pa imajo glavno vlogo prav knjižnice!

Nato ni sledila napovedana Okrogla miza, ampak kratko poročilo o delu Delovne skupine za pripravo strokovnih priporočil za specialne knjižnice NSKD, ki ga je pripravila dr. Alenka Kavčič-Čolić (Enota za razvoj knjižničarstva, NUK). Srečanje se je zavleklo in gospe Kavčič-Čolić se je mudilo po službenih opravkih. Svoj referat je strnila in na kratko povedala, da je zadovoljna z odzivom na ankete, ki jih je delovna skupina pripravila za vodje specialnih knjižnic in direktorje njihovih matičnih ustanov. Raziskavi so se odzvali skoraj vsi vodje (91 oseb), a na žalost premalo direktorjev/direktorice (13 oseb). Iz odgovorov je bilo razvidno, da vodjem ni najbolj jasna funkcija (vloga) specialnih knjižnic in vsekakor potrebujejo več samozavesti in odločnosti. Največje probleme imajo muzejske knjižnice. Obiskovalka jo je vprašala, ali so se odgovori direktorjev in vodij razlikovali. Menda so se, a odgovorov direktorjev so dobili premalo.

2.6 Okrogla miza – »Dobra praksa iznajdljivih«

Na koncu pa je sledila težko pričakovana okrogla miza, na kateri smo pogrešali gospo Andrejo Potočnik (ustavno sodišče RS), ki je bila navedena na programu na spletni strani Društva bibliotekarjev Ljubljana. Za omizjem so se tako zbrali le Borut Kirar (FDV, Osrednja družboslovna knjižnica Jožeta Goričarja), mag. Maja Peteh (Gozdarska knjižnica) in Mojca Račič (Slovenski etnografski muzej). Predstavila jih je moderatorica Barbara Kavčič (Direktorat za kulturno dediščino), ki je s svojimi uvodnimi besedami poskrbela za dobro voljo in z živostjo »prebudila«

že nekoliko utrujeno občinstvo. Tako smo bili pripravljene na novo dozo znanja. Govorci so spregovorili o svojih delovnih izkušnjah in nam opisali dogodke (okolščine), ki so prinesli spremembe v njihovo delovno okolje. Pri Borutu Kirarju se bomo ustavili le na kratko, saj je njihov projekt natančno opisal v članku »Obogatena resničnost v knjižnicah: primer Osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja«, ki je izšel decembra 2015 v reviji *Knjižnica*. Tam je razložen pojem obogatena resničnost, s pomočjo katere lahko uporabniki knjižnic preko pametnih telefonov ali tablic dostopajo do digitalnih vsebin, ki so povezane s tridimenzionalnim svetom.

Gospa mag. Peteh je orisala izzive in težave v njihovi knjižnici. Ključni problem vidi v tem, da imajo dve ločeni enoti. Prva je Gozdarska knjižnica na Biotehniški fakulteti (Oddelek za gozdarstvo in obnovljive vire) v Ljubljani na Večni poti 83, druga pa je Gozdarska knjižnica na Gozdarskem inštitutu na Večni poti 2. »Sprehajanje« med obema vzame zaposlenim veliko dragocenega časa in še pri zahtevkih za medknjižnično izposajo morajo biti natančni in pazljivi. Moteče in nepraktično je tudi, da imajo dvoje računovodstev. Kako rešujejo težave? Poudarila je, da jim je v veliko uteho COBISS3, ki jim zelo olajša knjižnično delo. Delajo dokumente v oblaku, na primer sezname nabav. Z letom 2010 so ukinili plačevanje storitev z gotovino, v knjižnici na Večni poti 83 pa prodajajo tudi knjige s področja gozdarstva. Dobra rešitev je bila uvedba knjigomata, a na žalost ga imajo le v eni enoti. Veseli jih, da se je v zadnjih letih izposoja povečala.

Zadnja, ta nam je predstavila izziv in delo v knjižnici etnografskega muzeja, je bila Mojca Račič. Najprej je strnila probleme, ki jih imamo zaposleni v specialnih knjižnicah, še posebej muzejskih. Tovrstne knjižnice pogosto sploh nimajo zaposlenih strokovnjakov oziroma knjižničarjev, ampak to delo opravljajo kar kustosi. Še večkrat se zgodi, da knjižničar obenem vodi knjižnico in izvaja zelo pestro paleto najrazličnejših del (tudi takih, ki niso povezana s knjižnico). Dejala je, da je kar zadovoljna, da sta v njihovi knjižnici zaposlena dva strokovna delavca. Po uvodnih besedah, s katerimi smo se verjetno strinjali prav vsi prisotni, pa nam je približala njihovo izkušnjo v zvezi z emigranti. V času begunske krize so se želeli tudi v Slovenskem etnografskem muzeju, ki je v bližini azilantskega doma, vključiti v dogajanje, da bi po svojih močeh pomagati beguncem. Mislila je, da bo brezplačen dostop do svetovnega spleta na sicer starejših računalnikih dobrodošel oziroma lepo sprejet pri azilantih. Pozneje je bila presenečena, da njihov projekt ni naletel na opaznejši odziv. Begunci niso bili najbolj večji dela z računalnikom, podobno pa je bilo tudi z znanjem angleškega jezika. Morda jim ni ustrezala dopoldanska ura, saj so delovali pasivno, apatično in inertno, čeprav so jim priskrbeli celo tipkovnice z arabsko abecedo. Velikega zanimanja niso pokazali, prav tako jih ni pritegnila Slovenija kot država oziroma dežela. Njihova prioriteta je bilo preživetje. Kljub vsemu so z nekaterimi navezali pristne

prijateljske stike, saj so k njim dnevno prihajali po različne nasvete in po pomoč pri uporabi računalnikov in telefonov. To je bil lep primer tega, kaj vse se počne v muzejih oziroma muzejskih knjižnicah.

3 Zaključek

S skoraj enournim podaljšanjem se je okrog pol dveh zaključilo letošnje srečanje specialnih knjižnic. Na zloženki *Dan specialnih knjižnic 2017* so objavili program, ki naj bi potekal od devetih dopoldan do pol enih popoldan, a se je, kot je v navadi pri takih dogodkih, zavlekel zaradi vprašanj iz občinstva, dolžine referatov, zamujanja ob odmorih, tehničnih motenj itd. Takšni dogodki so namenjeni izobraževanju, izmenjavi mnenj (idej), spoznavanju, povezovanju, druženju, dobremu počutju in trenju »knjižničarskih orehov«. Tokrat ni bilo nič drugače in udeleženci smo bili s srečanjem zelo zadovoljni, dvorano smo zapuščali z mislijo na to, da si želimo še veliko podobnih dogodkov v prihodnosti. Izzivov, tehnoloških sprememb, težav in idej nikoli ne zmanjka. Vsi knjižničarji se velikokrat spopadamo s finančno stisko, nerazpoznavnostjo, nerazumljenostjo, »neopaznostjo« (podrejenostjo) v primerjavi z drugimi oddelki v matični ustanovi in še bi lahko naštevali. V veliko uteho nam je, da se o vsem naštetem lahko pogovarjamo s svojimi kolegi oziroma enako mislečimi, četudi naši problemi niso kratkoročno rešljivi. V slogi in povezanosti je moč in naš glas že dolgo ni več (le) glas vpijočega v puščavi!

Viri podatkov

Česnovar, N. (2002). Razvoj specialnih knjižnic v Sloveniji. *Knjižnica*, 46(1–2), 169–177.

»Kje so tiste stezice«: komunikacijske poti v specialni knjižnici: dan specialnih knjižnic 2017. [zloženka]. (2017). Ljubljana: Sekcija za specialne knjižnice pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije.

Plešnar Kašca, S. (2000). Muzejske knjižnice v Sloveniji: primerjalna raziskava. *Knjižnica*, 44(3), 169–183.

Urša Pajk

Knjižnica Narodnega muzeja Slovenije, Prešernova 20, 1000 Ljubljana
e-pošta: urska.pajk@nms.si